

A középiskola szerepe a pályaválasztásban

A pályaválasztással foglalkozó szakemberek egybehangzó véleménye az, hogy a hatékony pályaválasztási munka az abban érdekeltek számára rendkívül fontos feladat. Úgy is lehet mondani, hogy állami érdek.

Érdeke a *pályaválasztó fiatalnak*, hiszen pályaválasztása egy életre meghatározhatja egyéni boldogságát vagy boldogtalanságát.

Természetesen a *szülő is érdekelt*, hiszen gyermekét alkalmassá akarja formálni az önálló életkezdésre. Mi több, szeretné gyermekét boldognak látni felnőtt éveiben.

A *gazdálkodó szervezetek* is a pályaválasztás érdekszférájához tartoznak, hiszen gazdasági célkitűzéseiket csak jó szakemberekkel tudják megvalósítani.

Létkérdés a *középfokú oktatási intézmények számára is*. A hatékony pályaválasztás – állami hasznosságán túl – az eredményes beiskolázás jelenti napjainkban a középfokú intézmények túlélési esélyeit. Ezért a pályaválasztási munka segítése alapvető érdeke a középiskolának.

A *gazdaság szerkezetének* átalakulása nagyon megnehezíti az egyébként eddig sem könnyű munkát. A rendszerváltás előtt az iskolai vagy szakképzettséget tanúsító oklevél birtokában garantáltan el lehetett helyezkedni. Ez a garancia jelenleg – s vélhetően a jövőben – nincs. Fokozottabban érvényesül tehát a pályaválasztási munkában résztvevők felelőssége, hogy a fiatalok adottságainak, felkészültségének a figyelembevételével milyen pályát javasoljanak. Nagyon nehezen prognosztizálható, hogy a középiskolába felvett fiatal 3-4-5 év múlva – végzés után – el tud-e helyezkedni tanult szakterületén.

Nehezíti ezt a munkát az is, hogy a gazdaság részéről nem érkezik hiteles információ. A gazdasági szféra nem fogalmazza meg markánsan, hogy a jövőben milyen területekre vár szakembereket. Az már kezd körvonalazódni, hogy milyen képzettségű munkaerőre nincs szükség, de hogy pontosan *mit tanuljanak* a fiatalok, az még jó ideig várat magára. Nagyon fontos, hogy a *munkaerőpiac* objektív adatai alapján folyjon a pályaválasztási munka. A társadalom igényei jó hatásokkal csak így elégíthetők ki. Ezt a fontos tényezőt a pályaválasztásban résztvevőknek feltétlenül figyelembe kell venni.

Az *általános iskolákban* a fiatalok képességeinek a kibontakoztatása, fejlesztése folyik tudatos pályairányítással. A középfokú intézmények pedig a lehetőségek bemutatásával, a jövőkép felvázolásával kell hogy segítsék ezt a munkát. A két iskolatípus között érzékelhetően vannak *átfedések* a pályaválasztás területén, és emiatt elkerülhetetlen összehangolt együttműködésük.

Tulajdonképpen a középiskola nyitja meg az „ablakot” a fiatal számára a világra. Ha az általános iskola ezt figyelmen kívül hagyja, akkor fontos munkája esetlegessé, célszerűtlenné válik. Fontos tehát, hogy az általános iskola kezdeményezze és igényelje ezt a segítséget, hiszen a pályaválasztó fiatalok még az ő „térfelén” vannak.

Az *általános iskolában* folyó oktató-nevelő munka tudatosságára utal, ha tervszerűen 1-8. osztályokban folyik a pályaválasztási tevékenység a fiatalok életkori sajátosságaihoz igazodva. De vajon mikor kapcsolódjon be ebbe a munkába a középiskola?

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a nyolcadikos fiatalok 40%-a még közvetlenül a jelentkezési lap kitöltése – a konkrét pálya megnevezése – előtt is bizonytalan a középiskola, illetve a

szakma megválasztásában. Úgy gondolom tehát, hogy a *nyolcadik évfolyamon már túl késő* a középiskola bekapcsolódása a pályaválasztási munkába. Jó lenne ebbe bekapcsolódni a hatodik évfolyamon. Így három esztendőn át tervszerű munkát végezve hatékonyság is sokkal eredményesebb lenne. Jelenleg ez a lehetőség teljes egészében a két iskolatípus együttműködési szándékán alapul.

Ha van ilyen szándék, akkor működőképes megoldások születnek, ha viszont nincs ilyen szándék, akkor ez a fontos munka kampányszerűen a nyolcadik évfolyamra koncentrálódik. Ezért jó lenne visszaállítani a pedagógiai intézeteken belül a teljes apparátussal működő *pályaválasztási csoportokat*. Általuk a két intézménytípus között koordinált és eredményesen munka folya. Ez természetesen a megyei intézetek számára fejlesztést jelentene, de az anyagi ráfordítás megtérülne.

A továbbiakban tekintsük át, hogy milyen konkrét *lehetőségei vannak a középiskoláknak* a pályaválasztási munka segítésében!

Az egyik csoportba azok a módszerek sorolhatók, melyeket csak az *általános iskolával közösen* tud megvalósítani a középfokú intézmény.

Nagyon jó együttműködési lehetőség: a középiskola pályaválasztási felelőse által megtartott *osztályfőnöki órák*. Pályaválasztási témájú osztályfőnöki órákat már hatodik évfolyamtól szervezhetnek az általános iskolában. Ha a fiatalok képességeinek fejlesztése az általános iskolában az első évfolyamtól tudatosan folyt, akkor már konkrét pályairányok is megfogalmazhatók. Ez természetesen még nem jelent pályaválasztást, hiszen ekkor még csak a pályasávok megfogalmazásáig juthatunk el. Ha az osztályfőnöki órákon rendszeresen – tanévenként legalább kétszer – megjelennek egyes középiskolák képviselői, akkor nyolcadik osztályra ez a munka beér. Jogosan lehet felvetni azt a problémát, hogy van-e erre megfelelő kapacitása a középfokú intézeteknek? Az intézmény típusától függ az, hogy milyen aktívan kapcsolódik be ebbe a munkába. A bevezetőben említettem, hogy ez a segítségnyújtás nem önzetlen a középiskolák részéről. Nyilván azok az intézmények, melyeknek nincs beiskolázási gondjuk, kevesebb energiát fordítanak a pályaválasztás segítésére. A túlélési kényszer arra sarkallja az utóbbi kategóriába sorolható iskolákat, hogy teremtsék meg azt a kapacitást, amely lehetővé teszi az együttműködést.

Hiba lenne a legpotenciálisabb partnereket, a *szülőket*, kihagyni ebből a folyamatból. A gyermek otthon beszámol az osztályfőnöki órákon elhangzott pályaválasztással kapcsolatos információkról. Az a helyes, ha az osztályfőnökök az éves *szülői értekezleteken* rendszeresen felszínen tartják a témát. Így a folyamat helyes mederben tartható. Az általános iskolák általában szerveznek a nyolcadik évfolyamon olyan szülői értekezletet, ahol csak a pályaválasztás a téma, és erre meghívják a középiskolákat is. Legtöbbször a középiskolák képviselői itt találkoznak először a pályaválasztás előtt álló fiatalok szüleivel. Jó lehetőség ez a középiskola bemutatására, de mint már említettem, nagy hiba, ha a szülő ekkor szembesül először a pályaválasztás gondjával.

Az osztályfőnök feladata az, hogy az információ a *hatodik évfolyamtól* kezdődően eljusson a szülőkhöz. Így a szülők kellő információval rendelkeznek, hogy segítsék gyermekük pályaválasztását.

A középiskolák általában élnek azzal a lehetőséggel, hogy az intézmény bemutatásával kapcsolatos információkat *nyomtatvány vagy VIDEO-film formában* is megjelentessék. Az, hogy ezek az anyagok milyen mértékűek és színvonalúak, többnyire az iskola anyagi kondíciójától függ. A pénzt mindenesetre nem szabad sajnálni. Láttam már több – iskolákat bemutató – VIDEO-filmet és kiadványt. Szakmai hozzá nem értésből nagyon el lehet rontani a dolgot, és épp az ellenkező hatást érhetjük el vele. Ezért – bár ez a megoldás több pénzbe kerül – az a jó, ha a prospektusokat és a VIDEO-filmeket szakemberek készítik el. Ez a munka az objektivitáson túl *reklámtevékenység* is a középfokú iskola számára. Bízunk ezért ezt a részét olyan szakemberekre, akik járatosak ilyen munkák végzésében. A középiskola képviselője pedig osztogassa a prospektusokat, és minden lehetőséget ragadjon meg a VIDEO-film bemutatására. Nagyon jó lenne az általános iskolai

könyvtárakat ellátni ilyen információ-hordozókkal. Ezekre az anyagokra támaszkodni tudna az osztályfőnök a pályaválasztási folyamatban. Sajnos, ez még csak álom az anyagi feltételek hiánya miatt.

A középiskolák évente egy-két alkalommal szerveznek az általános iskolák bevonásával úgynevezett „nyitott kapuk” iskolabemutató programot. Ilyenkor az általános iskolák végzős diákjai megtekinthetik azokat a középiskolákat, amelyek iránt érdeklődnek. Ezekre a bemutatókhoz a középiskolák általában jól felkészülnek, és gazdag, iskolájukat bemutató programokat szerveznek. Az a baj, hogy ezekre a nagy hatású találkozókra minden tanévben csak egy alkalommal kerül sor, és akkor is csaknem kizárólag nyolcadikos fiatalok vesznek azon részt. (Bár az utóbbi években tapasztalható, hogy hetedikes diákok is ellátogatnak a középiskolákba információkat szerezni.) Ez esetben is az a véleményem, hogy hatodik évfolyamtól kell lehetőséget teremteni a fiataloknak a tájékozódásra.

A középiskolák együttműködésének kitűnő lehetősége a közösen szervezett „pályaválasztási napok”. Ezt a rendezvénysorozatot a megyék finanszírozhatják a megyei jogú várossal együttműködve. Ez alkalommal „megszólaltathatók” a pályaválasztásban érdekelték. Pedagógusok, szülők, pályaválasztási felelősök, pszichológusok, munkaerő-gazdálkodással foglalkozó szakemberek és szociológusok. Jó lehetőség ez a tapasztalatok és a teendők megbeszélésére. Az előadásokkal, tájékoztatókkal párhuzamosan pályaválasztási kiállítást lehet szervezni a fiatalok számára. A kiállításon bemutatkoznak a középfokú intézmények. Profiljuknak megfelelő munkadarabokat, táblákat állíthatnak ki, VIDEO-film segítségével mutathatják be iskolájukat, beiskolázási tájékoztatókat oszthatnak szét az érdeklődőknek. Tapasztalatból mondhatom, hogy *minimális anyagi ráfordítással* maximális eredmény érhető el. Természetesen csak akkor, ha a rendezvény minden érintettje komolyan veszi a feladatát, és jól teszi a dolgát. Itt is meg kell említeni, hogy ez elsősorban a középiskolákon és az általános iskolákon múlik. Legyenek tartalmasak és a gyakorlatban hasznosíthatók az előadások, a rendezvény színvonalához méltók a kiállítások. Az általános iskolák pedig mozgósítsák a szülőket, gyermekeket, pedagógusokat.

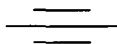
A másik csoportba azok a pályaválasztást segítő módszerek sorolhatók, melyeket a középiskolák az általános iskoláktól függetlenül is elvégezhetnek. Ezek a iskolával kapcsolatos információk többnyire a *tömegkommunikáció* csatornáin jutnak el a pályaválasztó fiatalokhoz és szüleikhez. A PR-kapcsolat tudatos ápolása fontos a középiskola igazgatójának. Ragadjon meg minden kínálkozó lehetőséget, hogy a rádió, TV, a sajtó segítségével is bemutassa iskoláját. Időnként célszerű olyan rendezvényeket is szervezni, amely az iskolát az érdeklődés középpontjába állítja. (Konferenciák, tanulmányi versenyek, vetélkedők stb.)

Mindent összevetve a pályaválasztási feladat jól átgondolt *tömegkapcsolatot* és annak ápolását jelenti a középiskola számára, a reklám ismereteinek tudatos alkalmazásával. Nagyon fontos alapelv legyen azonban, hogy a továbbtanulási lehetőségek bemutatása objektív legyen, *ne legyen benne „túlígérés”*. Csak azt és annyit ígérjenek a pályaválasztó fiataloknak, amit meg tudnak valósítani. A szülőket legtöbbször az érdekli, hogy gyermeke el tud-e biztosan helyezkedni tanult szakmája (hivatása) területén. Egyetlen középiskola sem ígérheti a biztos elhelyezkedést végzett növendékeinek. A középiskola feladata az – és ez nem csekély –, hogy olyan alapos és *korszerű ismeretekre* tanítsa meg növendékeit, amelyek birtokában lesz elhelyezkedési esélyük. Ezt tudatosítani kell a pályaválasztó fiatalok szüleivel. Rá kell mutatni arra is, hogy ma már nem lehet megélni a középiskolában elsajátított ismeretekből. Ezek az ismeretek csak *alapokat* jelentenek az önálló életkezdéshez. A lényeg az, hogy tanítsuk meg a fiatalokat egy életen át tanulni.

Ha ezeket az alapelveket a pályaválasztást segítő középiskola tudatosan betartja, akkor látni fogjuk, hogy kialakul egy olyan pályaválasztási tevékenysége, amely minden módszernél eredményesebb. Ez a régebben *végzett növendékek iskolájukról formált véleménye* a környezet számára. Annak a megfogalmazása, hogy ők az iskolában szerzett municiót az életben hogyan tudják hasznosítani, mit jelent számukra volt iskolájuk szellemisége. Ez a legfontosabb pályaválasztást segítő

módszere minden középfokú oktatási intézménynek. Ezeknek a véleményeknek a megfogalmazása is lehet tudatos és jól megszervezett (őreg diákok baráti köre).

A felsorolt pályaválasztást segítő tevékenységek lehetőségek a középfokú oktatási intézmények számára. E munka össztársadalmi szükségességén túl minden iskola olyan mértékben veszi ki részét ebből, amilyen mértékben tudatosul, hogy az intézményben folyó munka hasznossága csak környezetével való kontextusában ítéltető meg.

DR. ZALOTAY ERZSÉBET
Frankel Leó Szakközépiskola
Hódmezővásárhely

Gondolataim az elfelejtett elemi iskola ürügyén

Az oktatás és nevelés kérdéseivel kicsit is jobban törődők látják, hogy problémáink nem jelentéktelen száma abból adódik, hogyan indulnak neki a ma már egyre hosszabb iskolás éveknek a következő nemzedékek. Engedtessek meg nekem, hogy egy az általános iskolák megteremtése előtti szóhasználatot felelevenítsek, az elemi iskola fogalmát, és egy általam fontosnak tartott gyakorlatot ismertessek.

Száz évvel ezelőtt kezdték létrehozni az országban a középiskolák egyre szélesebb hálózát. Itt szeretném leszögezni, mi volt akkor a középiskola, és én ma is mit tartok annak. Létrejöttük sorrendjében a nyolcosztályos klasszikus gimnáziumok, a négyosztályos – 10-14 évesek számára létrehozott – polgári iskolák, majd a 14-18 évesek számára a kereskedelmi, műszaki, katonai stb. felsőbb középiskolák. Közös vonásuk az elemivel szemben az, hogy itt szakosított oktatás folyt, folyik egy-két tantárgyra képesített tanárokkal. Ezzel ellentétben az elemi iskolák tanítói az egész gyereket, annak képességeit, fejlődését látták régen és látják ma is. Minden tantárgyat ők tanítanak, tanítottak sokszor 2 vagy 4 éven keresztül egy-egy osztályban. Képesítésük a korábbi tanítóképzőkkel szemben ma már nem középfokú, hanem főiskolás képzés.

Ennyit bevezetőben. Most egy jellegzetes szokást ismertetnék annak szemléltetésére, milyen jó pedagógiai érzékük volt a szülőknek a középiskolai hálózat kiszélesedése idején. Ismereteim a századfordulóról, az első évtizedekről, valamint a két háború közötti időről valók. Területileg a Dunántúlról, az Alföldről és Erdélyből. Úgy írom le, ahogy adatközlőim mesélték. Egyik adatközlőm 1898-ban lett első elemista, őt követte három fiatalabb testvére. Az apa MÁV fűtőházi szerelő. „Mind a négyünket a kötelező négy helyett öt évig járatnak az elemi iskolába azért, mert szüleimnek az volt a véleményük, hogy így jobban bírjuk majd a középiskolában a versenyt az úri gyerekekkel. A testvérek közül ketten polgárit végeztek, és tisztviselők lettek, ketten egyetemen tanultak tovább.

Csongrád megyei tanyai tanító közli: „Sok szülő 5-6 elemi után küldte gyermekét a tanyáról a városi polgáriba vagy gimnáziumba, hogy megállja a helyét a városi gyerekek között.” (20-as, 30-as évek).

Passuth László: Kutatóárok című munkájában írja a kolozsvári piarista gimnáziumról az 1910-es évekről: „Az osztályok magvát nálunk a faluról feljött fiúk alkották, s ezekhez húzott az iskola szimpátiája is. Sokan közülük csiki katolikus családok stipendiumos, rendesen hat elemi végzett (épp ezért erősebb s verekedőbb) fiai voltak, vagy pedig román gyerekeket adtak be koszt-kvártélyra s magyar szóra.”